

SOCIAL- DEMO- KRATIETS IND- VANDRER- POLITIK

Politisering og debat under Anker Jørgensens formandsperiode (1979-1987)¹

Af Heidi Vad Jønsson

Immigration og integration har i de forgangne årtier været problematiske temaer med elektorale konsekvenser for Socialdemokratiet. Hvordan udvikledes partiets indvandrerpolitik i en periode med formandsskifte, oppositionsrolle og intensiveret debat, og hvorledes skete det i partiets kriseårti, 1980'erne?

Folketingsvalget i 2001 satte en tyk streg under, at Socialdemokratiet havde et problem med udlændinge- og indvandrerpolitikken, og tabet af regeringsmagten kan langt hen betragtes som et nederlag til Venstre og Dansk Folkeparti i den udlændingepolitiske debat.² Socialdemokraternes politik forekom uklar udadtil og skabte uro på de indre linjer, men dette var imidlertid ikke noget nyt fænomen. Tværtimod har indvandrer- og integrationspolitikken været en kilde til konflikt i det danske socialdemokratiske parti siden 1980'erne.³

Denne artikel er første del af en analyse af udviklingen af Socialdemokratiets indvandrer- og integrationspolitik fra 1979 og frem til regeringsovertagelsen i 1993. Det er i denne periode, man kan finde rødderne til den konflikt, som prægede partiet i 1990'erne og var medvirkende til valgnederlaget i 2001. Undersøgelsens hovedargument er, at konflikten ikke kan forstås som en simpel konflikt mellem humanistiske slappere på partiets venstrefløj og fremmedfjendske strammere i partiets kommunale bagland. Det er den måde konflikten ofte er blevet portrætteret i den offentlige debat, men denne artikels analyse tegner dog et noget andet billede. Fremfor en konflikt med to fløje, var der tale om en konflikt med flere dimensioner, hvor det ikke er muligt uden videre at rubricere den ene fløj som progressiv og en anden som reaktionær. Konflikten handlede ikke kun om ideologi, men også om politisk strategi og havde på samme tid en lokalpolitisk og nationalpolitisk dimension.

Analysen af, hvordan Socialdemokratiets indvandrerpolitik blev formuleret og reformuleret, falder i to dele: Anker Jørgensens formandsperiode indtil 1987 og Svend Aukens formandsperiode indtil 1992. Opdelingen i de to formandsperioder er ikke tilfældig, for formandsskiftet i 1987 markerede et brud i forhold til indvandrerpolitikken. I denne første artikel, der dæk-

ker perioden indtil 1987, skal vi se, hvordan indvandrere blev et politisk emne i Socialdemokratiet, og hvilke udfordringer, der blev udpeget som centrale for formuleringen af partiets tidlige politik. Man kan betegne det som politiseringsfasen: Den fase, hvor problemer og udfordringer blev kortlagt og løsningsforslag præsenteret, og hvor de interne drøftelser overvejende handlede om, hvilke problemer og udfordringer partiets indvandrerpolitik skulle løse og på hvilke præmisser.⁴

I næste nummer af Arbejderhistorie følger endnu en artikel om Socialdemokratiets indvandrerpolitik, der undersøger politikudviklingen med den nye partiformand, Svend Auken som leder af et socialdemokratisk parti i krise, hvor magt- og valgstrategiske hensyn kom til at spille en større rolle. Mens politiseringsfasen og optrapningen af konfliktlinjer undersøges i denne første artikel, er brud og kompromis efterfulgt af et foreløbigt parlamentarisk slutspil omdrejningspunktet for politikudviklingen i den næste fase. For begge artikler gælder det, at hovedspørgsmålet er, hvordan Socialdemokratiets indvandrerpolitik blev udviklet, ligesom forskningsdesignet (teori og metode) er ens i begge artikler. Det betyder dog ikke, at politikudviklingen er ens under to forskellige formænd ej heller at politikens indhold, mål og midler var enslydende, for det politiske spille- og handlingsrum var forskelligt.

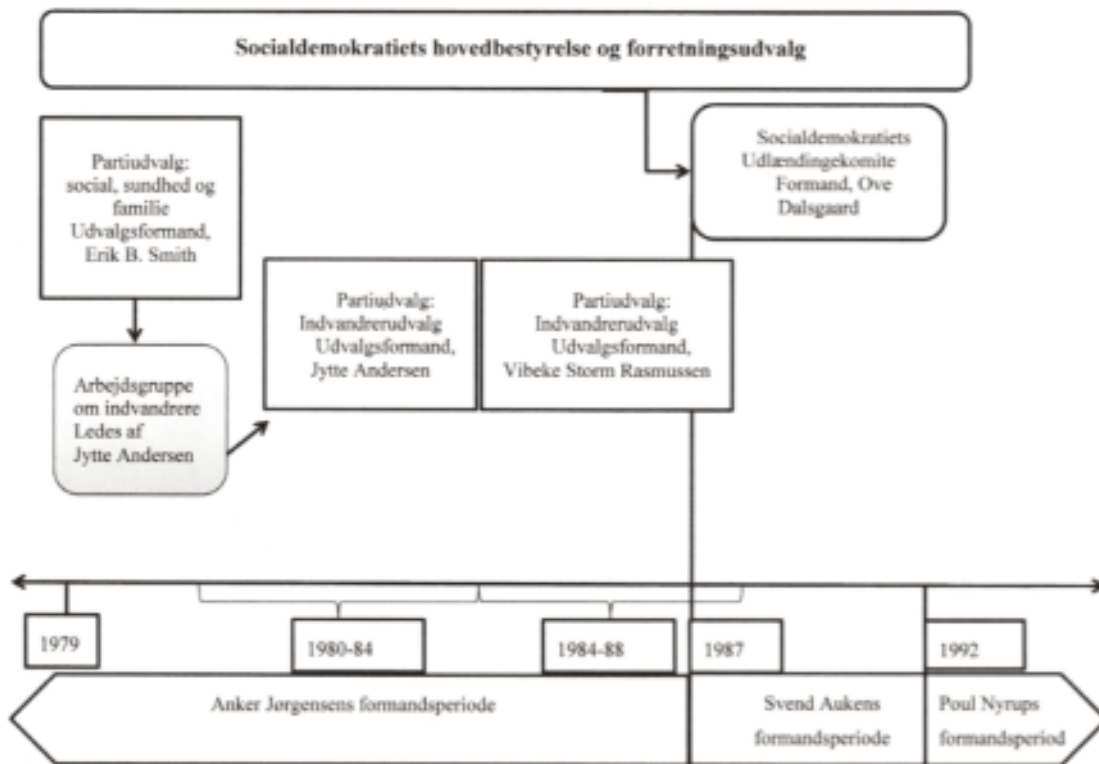
Socialdemokratiets indvandrerpolitik i forskningslitteraturen

Udviklingen af den danske indvandrerpolitik har i de seneste år fået stadig større opmærksomhed, og der findes både i politologisk og historisk forskning analyser af den nationale indvandrerpolitisk udvikling, mediedebatter og folketingsdebatter. Partierne rolle har i den sammenhæng været et vigtigt omdrejningspunkt.⁵ Mens det var de højreorienterede og borgerlige partier, der dominerede i mediedebatten i 1980'erne,

blev det især Socialdemokratiet, der markerede sig i 1990'erne. Dette kan skyldes regeringsskiftet i 1993, men er også udtryk for stigende konflikter internt i Socialdemokratiet om dette emne.⁶

Christoffer Green-Pedersen og Jesper Krogstrup har peget på, at indvandrerpolitikken først blev et stort politisk emne i 1990'erne, fordi indvandring og integration blev holdt udenfor den parlamentariske og partipolitiske dagsorden i 1980'erne. Årsagerne var dels en modvilje blandt de "gamle partier" mod Fremskridtspartiets stærkt indvandrerkritiske retorik, dels at den borgerlige regering på grund af alliancen med Det radikale Venstre afholdt sig fra at tage emnet op. Immigrations- og integrationspolitikken blev først for alvor sat på den nationale politiske dagsorden, da Socialdemokratiet dannede regering med Det radikale Venstre.⁷ Som jeg vil vise i artiklen, var emnet imidlertid længe før blevet politiseret internt i Socialdemokratiet.

De fleste analyser af immigrations- og integrationspolitik analyserer partierne som enhedsaktører, der er i konflikt eller forhandling med andre partier.⁸ Forud for forhandlinger mellem partierne ligger imidlertid en proces, hvor partierne træffer beslutning om, hvilken linje, der skal føres indenfor et givent emne. I denne artikel er fokus netop på den del af den politiske beslutningsproces, der foregår indenfor Socialdemokratiet. Der er ikke noget nyt i at påpege, at Socialdemokraterne internt ikke var helt enige. En stor del af den partiinterne diskussion er foregået som en offentlig debat. Men selvom indvandrere og flygtninge havde været problematiske emner i Socialdemokratiet siden midten af 1980'erne, og dette område havde konsekvenser for partiets vælgertilslutning især fra midten af 1990'erne, er der overraskende få analyser af den partiinterne udvikling på området.⁹ Og hvis man alene baserer sig på avismateriale, vil mediernes tendens til at fokusere på sensationer kunne påvirke resultatet af analysen.

Figur 1: Socialdemokratiets indvandrerpolitiske udvikling, organisatorisk og kronologisk¹⁵

I denne artikel vil jeg derfor lave en systematisk analyse af den partiinterne debat i et langt tidsperspektiv fra 1970'erne og frem. Ved at kombinere arkivmateriale, partidebatten, medier og interviews er sigtet at nå frem til en mere nuanceret forståelse af, hvad der var på spil i den socialdemokratiske diskussion om indvandrerpolitik.

Politikudvikling i et partiinternt perspektiv

Politik kan analyseres ud fra en række forskellige perspektiver. Den klassiske model er at analysere politiske beslutninger og politikudvikling i den lovgivende forsamling (Folketinget). Et alternativ til de nationale debat- og diskursanalyser er, at undersøge politik udvikling ud fra et internt partipoli-

tisk perspektiv. Derved bliver politik ikke kun et spørgsmål om magtforholdet mellem opposition og regering, mellem diskurser og moddiskurser osv., men også et spørgsmål om, hvordan nye udfordringer bliver politiseret, diskuteret og vedtaget som partiets politik.

I den samfundsvidenskabelige litteratur om det partiinterne perspektiv er partier blevet tillagt to strategier. For det første kan partier være magtsøgende (*office seeking*), hvorved regeringsmagten er det ultimative mål. For det andet kan partier være ideologisk orienterede (*policy seeking*), hvor det politiske indhold er afgørende for den måde, partiet agerer på.¹⁰ En central pointe i forhold til denne artikel er, at begge strategier er repræsenteret i partierne. Socialdemokratiet betegnes ofte som *policy*

seeking i denne dikotomi, men magtstrategier er langt fra fraværende. Den kompromissøgende magtstrategi, der sikrer beslutningernes langtidsholdbarhed, er et væsentligt træk i Socialdemokratiet og partiets rolle i op- og udbygningen af den danske velfærdsstat.¹¹

Det er ofte sådan, at politikerne i parlamentet betegnes som magtsøgende, blandt andet fordi de skal genvælges, og fordi de er tæt på regeringsmagten, mens de aktive medlemmer i partiorganisationen lægger mere vægt på ideologi. Politologen Gijs Schumacher har vist, at der er en tendens til, at partier ændrer strategi (og politik), hvis de er i opposition i en længere periode, fordi politiske beslutninger har konsekvenser for magtbalancen internt i partiorganisationen.¹² Den socialdemokratiske indvandrerpolitik skal således analyseres som et resultat af de magtkampe, der foregik indenfor partiets rammer både i forhold til dikotomien *policy seeking* vs. *office seeking* og i forhold til kampen om definering af problemer, udfordringer og løsninger (politikens indhold). I partiorganisationen betød det, at indvandrerpolitikken blev formuleret og udviklet i et samspil mellem partiets udvalg (indvandrerudvalg), partiledelsen, hovedbestyrelse og forretningsudvalg.¹³ Hertil skal man lægge to yderligere dimensioner:

For det første var indvandrerpolitikken ideologisk set problematisk, fordi den ikke let kunne placeres på den klassiske højre-venstre skala. Man kan se, at nogle socialdemokrater forsøgte at reducere den til en klassisk fordelingsmæssig social konflikt, men kun med meget begrænset held. Immigrationstemaet kan bedst betegnes som et såkaldt sensationelt emne, der har medierens interesse.¹⁴

For det andet var der både en lokal og en national dimension i konflikten. Der var en tydelig forskel i både virkelighedsopfattelse og strategi mellem lokalpolitikere fra en kommune med mange indvandrere og politikere, som bevægede sig på den nationale

scene. Vælger man at se uenigheden på det immigrations- og integrationspolitiske område som en konflikt mellem en magtstrategi og ideologi, må man samtidig have et blik for, at magtstrategier var vidt forskellige alt efter, om man skulle genvælges som borgmester i en kommune med en stor andel af indvandrere og socialt boligbyggeri, eller om man kæmpede om regeringsmagten på den nationale politiske scene. Både Ishøjs borgmester Per Madsen og den socialdemokratiske ordfører i Folketinget Torben Lund kan have været rationelle aktører på samme tid, men ud fra hvert sit politiske perspektiv.

I den følgende analyse vil jeg bringe disse forskellige perspektiver sammen i en empirisk baseret analyse af den socialdemokratiske indvandrerdebat.

I denne artikel analyseres den socialdemokratiske indvandrerpolitikens udvikling fra den tidlige politiseringsfase over opbrud og intern strid til det foreløbige forlig og den efterfølgende "implementering" af partiets politiske linje i Folketinget via Socialdemokratiets folketingsgruppe. Denne proces er foregået i forskellige politiske udvalg med skiftende udvalgsformænd, og eftersom disse udvalg var centrale trædesten i politikudviklingen er artiklen struktureret kronologisk omkring dem.

Analysen baserer sig på et større rekonstruktions- eller puslespilsarbejde. Der er samlet mange brikker, og de enkelte brikker er præget af stor følsomhed, fordi politikudviklingen, som vi skal se, gav anledning til større personlige og politiske opgør internt i partiet. Materialet omfatter klassisk partipolitisk materiale, herunder årsberetninger og kongresberetninger, arkivmateriale fra udvalgene, hovedbestyrelsen og forretningsudvalget, lokalarkiver samt artikler og debatindlæg i de socialdemokratiske aviser og magasiner *Ny Politik* og *Vor Politik*. Dertil kommer interviews og samtaler med nøgleaktører som Jytte Andersen, Vibeke Storm Rasmussen, Birte Weiss, Erik B. Smith samt Per Madsen. Materialet

Jytte Andersen, født 1942, medlem af Folketinget for Socialdemokratiet i 1979, bl. a. arbejdsminister 1993-98. Formand for Socialdemokratiets indvandrerudvalg 1980-84. Foto, Arbejdermuseet & ABA

er omfattende, og har en sammensat karakter, og især udvalgs materialet indeholder lange og fyldige mødereferater, mens referater fra hovedbestyrelsesmøder og forretningsudvalgsmøder overvejende er i stikordsform.¹⁶ Samtidig kompliceres det hele af, at emnet fortsat er følsomt for de implicerede parter.¹⁷

I de følgende afsnit undersøges udviklingen og formuleringen af Socialdemokratiets indvandrerpolitik. Optakten hertil var politiske drøftelser om indvandreres problemer og lokale og kommunale udfordringer med forskellige grupper af udlændinge. I Folketinget var der i perioden efter 1973 kommet større fokus på indvandreres problemer, men i partipolitisk sammenhæng, udgjorde særligt Glostrupkredsen (den københavnske vestegn) et vigtigt rum for de tidlige drøftelser.

Det startede i Glostrupkredsen

I første omgang blev temaet således diskuteret i den lokale partikreds, Glostrupkredsen, og i en arbejdsgruppe, som også præsenterede et tidligt udspil til en Socialdemokratisk indvandrerpolitik. Socialdemokratiets Glostrupkreds omfattede de københavnske vestegnskommuner: Ishøj, Albertslund, Taastrup, Høje Taastrup, Glostrup, der både havde større almenyttige boligområder og relativt store grupper af indvandrere i slutningen af 1970'erne. Dærende kredssekretær og senere arbejdsminister Jytte Andersen har forklaret, at

“[vi] mødte jo indvandrerspørgsmålet i alle de diskussioner, vi havde i Glostrupkredsen om sociale-skole- bolig og beskæftigelsesmæssige udfordringer midt i 70'erne”.¹⁸

Indvandrerpolitikens lokalpolitiske forankring var karakteristisk for den partipolitiske udvikling af dette område, og på et kredsrepræsentantskabsmøde i marts 1979 konstaterede Jytte Andersen at “*Udviklingskommunerne har store problemer om-*

kring gæstarbejdere."¹⁹ Det var dog uvist, hvad "problemerne" mere præcist omfattede. Var det sociale problemer, kulturelle udfordringer, beskæftigelsesproblemer, der var problematisk eller handlede problemerne om nogle helt andre ting? Konstateringen af, at der var et problem uden at kende dets karakter var baggrunden for at Jytte Andersen igangsatte en interviewundersøgelse af indvandreres forhold i samarbejde med fagforeninger (SID) og partifællerne i Ishøj.

"[...] og med det som baggrund, skrev jeg en beskrivelse af de elleve til tolv familier, som blev det oplæg, jeg sendte til partiet, og som vi efterfølgende diskuterede i hovedbestyrelsen. Og det var det, der dannede baggrund for, at der blev lavet en arbejdsgruppe."²⁰

Særligt Ishøj Kommune og Socialdemokratiet i denne satellitkommune havde peget på, at fremmed- eller gæstarbejderterminologien var problematisk, fordi der reelt ikke var tale om gæster, men indvandrere.²¹ Denne gruppe havde nogle særlige udfordringer og problemer, og i Socialdemokratiet blev det vigtigt at få formuleret en samlet partipolitisk holdning til, hvordan disse problemer skulle løses.

Ud over at der var parti-interne forhold, som skubbede politiseringsprocessen i gang, var der også i Folketinget opstået en bred enighed om behovet for at få formuleret mere samlede indvandrerpolitiske mål bl.a. i forhold til sprogindlæring, social mobilitet m.v.²² Debatten i Folketinget blev ansporet af en forespørgselsdebat om indvandrerfamiliers situation i 1979 på initiativ fra Venstresocialisterne, og det var ved denne lejlighed tydeligt, at der var et sporskifte på vej i den danske debat om udlændinge. Statsminister Anker Jørgensen forklarede, at

"regeringen er indstillet på, at de, der er kommet for at blive, også skal have mulighed for det og for efterhånden at indgå som en del af

det danske samfund på lige fod med den øvrige befolkning".²³

Spørgsmålet var dog, hvad dette mere præcist indbefattede? Hvad skulle der til for, at indvandrere kunne indgå på lige fod? Forudsætningen for at kunne svare på dette spørgsmål var at have klarhed over problemer og udfordringer, og hertil var partioorganisationen et muligt redskab. Samtidig var Fremskridtspartiet begyndt at markere sig kritisk i den danske udlændingepolitiske debat.²⁴ Det var et problem for bl.a. Socialdemokratiet, der som en konsekvens heraf også forsøgte at formulere en partipolitisk linje som modtræk til de kritiske røster.²⁵

I 1979 blev der derfor nedsat en arbejdsgruppe under Socialdemokratiets udvalg vedrørende social-, sundhed og familie med Jytte Andersen som tovholder.²⁶ Året efter blev det første udspil til en Socialdemokratisk indvandrerpolitik lanceret i *Ny Politik*, hvor Erik B. Smith pointerede at

"... det har vist sig, at uagtet indvandrernes ønske om, at opholdet skal være af kortere varighed, bliver opholdet af meget lang varighed, og for de flestes vedkommende vender indvandrerne ikke tilbage til deres oprindelige hjemland."²⁷

Målet for partiets politik var at sikre, at "*indvandrere optages i samfundet og finder sig til rette*", men med en gensidig respekt for danskeres hhv. indvandreres kulturelle egenart. Kultur og kulturkonflikter var imidlertid begyndt at blive et stadig større emne fra slutningen af 1970'erne. Arbejdsgruppen havde konstateret, at der til indvandrerfamilier knyttede sig særlige kulturelt betingede udfordringer, hvor indvandrerkvinder og -piger tilsyneladende levede en tilbagetrukket og isoleret tilværelse. Det var dette familiemønster, som blev problematiseret, fordi det skabte en række problemer og udfordringer især knyttet til ligestilling mellem kønnene.²⁸ For det første handlede det om kvinders ligestilling og deltagel-

sesmuligheder i det danske samfund. For det andet blev det, der senere blev betegnet som tvangsægteskaber fremført som en særlig indvandrerudfordring. Og for det tredje var indvandrerpigernes potentielle isolation og manglende skolegang problematisk i forhold til deres fremtidige muligheder i samfundet. Løsningen på disse udfordringer blev formuleret som seks konkrete forslag til en socialdemokratisk indvandrerpolitik, der havde til fælles, at de især lagde vægt på at styrke indvandrergruppens sociale og politiske rettigheder.

I Glostrup-Kredsen blev udspillet omsat til en lokal indvandrerpolitisk udtalelse. For det første var der behov for en mellemkommunal udligning og byrdedeling.³⁰ For det andet skulle alle kurser i dansk sprog og danske samfundsforhold være “obligatoriske [...] for både de herværende og kommende indvandrere”.³¹ Glostrup-Kredsens udtalelse afveg ikke principielt fra det forslag, der var blevet lanceret i *Ny Politik*, men havde dog disse to centrale ændringer, der overvejende var forårsaget af de særlige lokalpolitiske udfordringer. Der var enighed om, at “Indvandrernes vilkår i det danske samfund er meget vanskelige”³², og at de særlige problemer ikke mindst knyttede sig til familie og kønsroller, men allerede i denne tidlige fase af den socialdemokratiske indvandrerpolitiske udvikling tegnede sig to spor i partiets indvandrerpolitik: et kommunalpolitisk spor med fokus på økonomi og en stærkere betoning af pligt og et nationalpolitisk spor med fokus på rettigheder.²⁹

Indenfor begge linjer var det politiske indhold afgørende, men der var allerede på dette tidspunkt indikationer af, at en fælles lokal og national indvandrerpolitik var forholdsvist vanskelig at formulere. Det blev fulgt op i september-udgaven af *Ny Politik*, hvor en ung, socialdemokratisk skolelærer fra Albertslund, Vibeke Storm Rasmussen tog ordet:

“Kommer der overhovedet debat om indvandrernes problemer?[...]I løbet af få år vil ind-

Vibeke Storm Rasmussen, f. 1945, formand for amtsrådet i Københavns amt 1992, nuværende regionsrådsformand. Formand for Socialdemokratiets indvandrerudvalg 1984-88.

vandrerne børn være et nyt proletariat i vores land. Der er derfor brug for en familiepø- litik overfor indvandrerne. Med udgangs- punkt i kvinderne må der ske et samarbejde over social-, sundhed-, kultur- og skoleområ- derne.”³³

Det landsdækkende socialdemokratiske par- ti måtte på den anden side forsøge at formulere en politik, der i indhold kunne dække hele landet og samtidig sikre partiet et godt valg og fortsat regeringsmagt.³⁴

En politik, der sikrer indvandrerne ligestilling og en tryk tilværelse

Ved partikongressen i oktober 1980 var indvandrerpolitikken på dagsordenen. Jytte Andersen pegede i den forbindelse på, at indvandreres forhold skulle forbedres med gensidig respekt for kultur. Dertil kom, at indvandrere skulle sikres stemmeret til kommunale valg. Det kvinde- og familiepø- litiske element i det første indvandrerpoliti- ske udspil var tydeligt, og *“det bliver vigtigt for os at finde frem til, hvordan vi bl.a. kan få en bedre kontakt til kvinderne og dermed til familierne”*³⁵ lød anbefalingen fra Jytte Andersen. Ole Bjørstorp, formand for Soci- aldemokratiet i Ishøj erklærede sig enig, men pointerede:

“... med hensyn til danskundervisningen er kvinderne tabere. Mange af dem lærer aldrig dansk, fordi de lever isoleret fra det danske samfund [...] Det er også en af årsagerne til, at indvandrerne ikke kan integreres [...] Men vi kan lære at tage hensyn til hinandens kultu- relle baggrund. Det er trods alt kulturen, der adskiller os, ikke sociale spørgsmål.”³⁶

Her blev årsagen til forslag om obligatori- ske kurser præsenteret, for det var vigtigt, at indvandrerkvinder fik lige mulighed og blev ligestillet med indvandrermand såvel som alle andre borgere i det danske sam- fund. På den anden side var disse argumen- ter om tilpasning til det danske samfund

gennem obligatoriske ordninger også at fin- de blandt de borgerlige partier. Det var et problem, for det danske socialdemokrati forsøgte også ligesom andre europæiske til- svarende partier at formulere en politik ba- seret på frivillighed, solidaritet, humanisme og lighed fremfor en obligatorisk eller “tvangsbaseret” integration.³⁷

Ved de efterfølgende forhandlinger og diskussioner internt i partiet om indvan- drerpolitikken blev debatten udvidet fra at være et familiepølitisk emne til at omfatte stort set alle elementer af samfundet. Ved kongressen i 1980 stillede hovedbestyrelsen på baggrund af udvalgets indstilling forslag om en indvandrerpolitik, som blev vedtaget og indskrevet i partiets arbejdsprogram.³⁸ Det obligatoriske element blev ikke ind- skrevet, men det stod klart, at danskunder- visning, samfundsorientering og andre til- tag, som kunne sikre, at indvandrere havde samme muligheder som alle andre borgere, var vigtige midler til at sikre, at indvandre- re kunne indgå på lige fod. Hovedpunkter- ne i politikken var styrket retsstilling, de- demokratiske rettigheder, forbedret sprogun- dervisning, professionalisering i den offent- lige forvaltning, forbedret indsats i folke- skolen herunder også modersmålsundervis- ning, særlig beskæftigelsespolitik samt til- skud til kulturaktiviteter.

Den første vedtagne socialdemokratiske indvandrerpolitik markerede begyndelsen på udviklingen af partiets indvandrerpoli- tik. Rettighedsspøret var tydeligt, mens pligtsiden lå som et implicit krav om ar- bejdsmarkedsdeltagelse. Dette faldt helt i tråd med de dominerende velfærdspoliti- ske idéer i denne periode, hvor arbejdslinjen var en udtalt del af den sociale kontrakt.³⁹ Til at fortsætte og videreudvikle partiets linje nedsatte hovedbestyrelsen efter kongressen et centralt indvandrerudvalg med Jytte Andersen som formand. Dermed blev indvandrerpolitikken organisatorisk et selv- stændigt emne indenfor partiet.⁴⁰

Et handlingsprogram for indvandrere

Resultatet af udvalgets arbejde blev præsenteret året efter af Jytte Andersen i en artikel i *Ny politik* i august 1981, og i *Handlingsprogram om en politik der skal sikre indvandrere ligestilling og en tryk tilværelse*, som blev udsendt af Socialdemokratiet i oktober 1981. Her indgik foruden børne- og familiepolitik også kulturpolitik, boligforhold, retspolitik, social- og arbejdsmarkedspolitik. Indvandrerne blev udpeget som en sær-ligt udsat gruppe, som var hårdere ramt af strukturelle og økonomiske forandringer end resten af befolkningen. Særlige ordninger målrettet indvandrernes behov skulle sikre indvandrerne reel ligestilling:

“Socialdemokratiets indvandrerpolitik har til formål at skabe rammer for indvandrernes integration i vort samfund med respekt for deres kulturelle egenart. Den har som formål at skabe reel ligestilling med danskere, både hvad angår rettigheder og pligter.”⁴¹

Denne målsætning var en fortsættelse af den beslutning, der var blevet truffet på kongressen året før, og lighed og solidaritet var fortsat det retningsgivende idégrundlag for de konkrete tiltag, der skulle iværksættes: For det første blev den familiepolitiske dimension fastholdt i handlingsprogrammet med særlig vægt på kvinder, mødre og børn samt unge. For kvinderne skulle der gøres en særlig indsats, fordi de var en særligt udsat gruppe. Det var kvinderne, der jf. ovenstående blev isoleret og marginaliseret, og det var derfor partiets hensigt at øge deres muligheder for uddannelse og arbejdsmarkedsdeltagelse. Det ville have en positiv effekt også i forhold til programmets anden hovedgruppe: børn og unge. Ved at sikre mødrenes kontakt til det danske samfund ville børnene få bedre forudsætninger for at navigere sprogligt og kulturelt mellem hjemmet og det danske samfund. Modersmålsundervisningen skulle li-

geledes give børnene bedre forudsætninger for at bevæge sig mellem to kulturer.⁴²

Udover disse familiepolitiske og kvindepolitiske punkter var som nævnt også bolig-, rets-, social og arbejdsmarkedspolitikken tilføjet partiets politiske program. Mens retspolitikken i hovedsagen omfattede udlændinges retsstilling i forhold til opholds- og arbejdstilladelse (adgangspolitikken), var indholdet af social- og arbejdsmarkedspolitikken koncentreret om sikring af ligestilling i forhold til ret og pligt. Indvandrere skulle have samme sociale rettigheder og sociale sikkerhed, som alle andre borgere, og det samme var tilfældet med pligtsiden. Da indvandrere som nævnt blev betragtet som (og reelt også var) en særligt konjunkturfølsom samfundsgruppe, var det nødvendigt med særlige tiltag indenfor arbejdsmarkedspolitikken, som kunne hjælpe indvandrerne (især kvinderne og de unge) ind på det danske arbejdsmarked. Den socialdemokratiske regering havde i 1980 gjort det klart, at Socialdemokratiet og regeringen ikke ville indføre særlige institutionelle systemer for indvandrere.⁴³ Indvandrergruppen skulle integreres i velfærdsmodellen, som gradvist var blevet tilpasset således, at ikke-danske statsborgere også blev omfattet af velfærdsstatens sociale og økonomiske sikringsordninger.⁴⁴ Det betød ikke, at regeringen modsatte sig specielle ordninger som danskundervisning, introduktionskurser eller modersmålsundervisning, men det betød, at de ordninger, der skulle sikre indvandrere lige muligheder, skulle oprettes og administreres indenfor rammerne af den eksisterende velfærdsmodel.⁴⁵

På den nationale politiske scene i folketingsdebatter og regeringsammenhæng var et af de vigtigste temaer udlændinges retsstilling. Ved at lave en retskravsbaseret udlændingelov, ville indvandrere blive sikret mod udvisning og deres muligheder for integration forbedret. Mens Folketinget, regeringen og den kommission, der var i færd med at undersøge mulighederne for en ny

udlændingelov, var optaget af denne adgangspolitiske del, blev indvandrerpolitikken i partiregi diskuteret indenfor de klassiske velfærdspolitiske kerneområder.⁴⁶ Boligpolitikken var i den sammenhæng særligt væsentlig.

Jytte Andersen og partiets hovedbestyrelse understregede, at partiet ikke støttede en egentlig kvoteordning på boligområdet:

“Socialdemokratiet vil, at boligpolitikken sikrer, at indvandrere integreres naturligt i vore boligmiljøer og ikke ved rigoristiske regler eller retningslinjer. Derfor skal alle kommuner forpligtes til at opføre almennyttige boliger og dermed medvirke til en naturlig spredning af indvandrene.”⁴⁷

I denne formulering lå en tidlig indikator af, at indvandrerudvalget på dette punkt lagde afstand til Ishøjs argumenter om kvoteordninger og procentuelle fordelinger af indvandrere.⁴⁸ Til gengæld skulle der sikres en mere spredt fordeling af indvandrere (og andre borgere i lave indtægtsgrupper) gennem generelle boligpolitiske tiltag.

Boligpolitik var et særdeles problematisk emne, dels fordi der ikke var et stort statsligt styret socialt boligbyggeri i Danmark (som tilfældet var i Sverige), dels som følge af det kommunale selvstyre.⁴⁹ Kommunalbestyrelserne kunne selv træffe beslutning om, om der skulle opføres almennyttige boliger i kommunen, og en socialdemokratisk kritik gik på, at de “rige” kommuner bevidst undlod at opføre denne type boliger. Socialdemokratiske kommuner havde spillet en væsentlig rolle i opbygningen af de almennyttige boliger, som havde haft en positiv effekt på den håbløse boligsituation, der kendetegnede de større byer med slumområder og dårlige boliger for de dårligst stillede. På den anden side havde det også haft den konsekvens, at de kommuner, der havde opført mange almennyttige boliger oplevede, at kommunens borgere omfattede størstedelen af de lavtlønnede og ikke mindst stadig større grupper af indvandre-

re. De kommuner, der havde undladt at opføre almennyttigt byggeri havde både et højere skattegrundlag og lavere sociale udgifter. Ved at forpligte alle kommuner til at opføre den type boliger, som udgjorde en stor del af vestegnens boligmasse, blev det også muligt at fordele befolkningsgrupperne mellem kommunerne, mens den kvoteordning, som Ishøj praktiserede snarere ville sende indvandrere rundt mellem de socialdemokratiske kommuner.

Jytte Andersen og indvandrerudvalget arbejdede videre med partiets indvandrerpolitik og afholdt flere konferencer, hvor emnet kunne diskuteres med partiets medlemmer, indvandrerorganisationer og partiets folketingsgruppe og regeringen.⁵⁰ Jytte Andersen havde siden 1979 været opstillet som folketingskandidat i 12. kreds på Nørrebro i et område, hun har beskrevet som bestående af

“... gode socialdemokrater med rødderne i orden, men præget af de problemer de mødte i deres dagligdag i et område med rigtig mange indvandrere. Der var ikke så meget forskel i deres holdninger og prioriteringer i vore diskussioner bortset fra et punkt – og det punkt det var indvandrerpolitikken. Der var man her meget mere skeptisk end tilfældet var i min tidligere kreds Kalundborg med få indvandrere. Så det blev ret besværligt at holde fanen højt, uden at jeg fik problemer i min kreds på det tidspunkt”⁵¹

Udviklingen i valgkredsen i starten af 1980'erne og det forhold at Jytte Andersen, der var medlem af Folketinget også var blevet gruppesekretær for folketingsgruppen, betød, at en anden måtte overtage arbejdet med indvandrerudvalget. Jytte Andersen pegede i den forbindelse på Vibeke Storm Rasmussen som sin efterfølger.

Socialdemokratiet må gå ind for en integrationspolitik

Vibeke Storm Rasmussen havde markeret

sig i den indvandrerpolitiske debat og havde gennem sit arbejde som skolelærer og kommunalpolitiske virke indsigt i indvandrer-spørgsmålet. I *Ny Politik* i september 1981 havde Storm Rasmussen pointeret, at *“Indvanderne bør integreres i det danske samfund, og Socialdemokratiet må klart gå ind for en integrationspolitik”*.⁵² Selvom indvandrere fik de samme rettigheder, som resten af befolkningen, løste det dog ifølge Storm Rasmussen ikke de *“mange funktionelle problemer, der opstår i dagligdagen i samværet mellem de »nye« og de »gamle»*.⁵³ Indvandrerpolitikken var ikke kun et rettigheds-spørgsmål, men også et spørgsmål om værdier:

*“På områder som disse [fx tvangsægteskab] står vi i en værdikonflikt, hvor det danske samfund efter min mening må forsvare sine værdier, og hævde sit krav på disse nye danskeres børn, som man gør det overfor fællesskabets øvrige børn. Fællesskabet har gennem sit demokratiske system sat nogle grænser. De skal fastholdes hvis fællesskabet skal vedvare med at være et fællesskab. Skal de ændres, skal dette ske på almindelig demokratisk vis, og ikke ved at særstille nogle borgere, og på denne måde opbygge indbyrdes modsætningsforhold i fællesskabet.”*⁵⁴

En multikulturel model med særlige rettigheder for enkelte gruppe blev afvist til fordel for en integrationsmodel med hovedvægt på fællesskab og de demokratiske principper.⁵⁵ Vibeke Storm Rasmussen argumenterede for, at fællesskabets grundprincipper vægtede højst, og det var den integrationslinje, som blev toneangivende i partiets indvandrerudvalg i de følgende år.

På partikongressen 1984 blev Storm Rasmussen formelt udnævnt som formand for udvalget, der skulle bygge bro mellem den kommunalpolitiske del af partiet og partiets Christiansborg gruppe for at skabe en samlet socialdemokratisk indvandrerpolitik. Situationen i 1984 var mere vanskelig end tidligere, for det første fordi antallet af

flygtninge og indvandrere var steget markant efter 1983. For det andet fordi højrefløjen (især Fremskridtspartiet) var blevet langt mere højtrøstet i debatten. Og for det tredje havde regeringsskiftet i 1982 betydet, at en konservativ regering (Firkløverregeringen) var kommet til. Fra konservativ side kom der argumenter om, at udlændinge skulle tilpasse sig det danske samfund, ligesom den konservative justitsminister Erik Ninn-Hansen havde været modstander af indførelsen af retskrav i udlændingeloven.

Med justitsministeren i spidsen markerede den konservative gruppe sin bekymring i forhold til et stigende antal udlændinge med henvisning til, at nationalstaten var i fare.⁵⁶ For den socialdemokratiske folketingsgruppe blev det vigtigste i første omgang at lægge distance til regeringens politik, og i endnu højere grad til Fremskridtspartiet.⁵⁷ I den sammenhæng var det et problem, at der fra socialdemokratiske kommuner, bl.a. Ishøj, blev argumenteret for en strammere udlændingepolitik. Det var vigtigt både ud fra et taktisk og ideologisk synspunkt og i forhold til at finde en løsning på de udfordringer, der var for gruppen af indvandrere, at Socialdemokratiet (nu i opposition) stod samlet bag en klar politik på dette område.

Samtidig skulle udvalget forsøge at få flere indvandrere organiseret i partiet. I 1981 havde udlændinge med tre års ophold fået stemme- og valgret til kommunale valg, og vælger- og medlemsrekruttering blandt indvandrere var nu en central del af udvalgsarbejdet, ikke mindst fordi der skulle afholdes kommunalvalg i 1985.⁵⁸ Det var også i forlængelse heraf, at Vibeke Storm Rasmussen i sin redegørelse for udvalgets aktiviteter i 1985 pointerede, at *“Der er disharmoni mellem partiets programmer og lokale holdninger”*.⁵⁹ De programmer, der blev refereret til, var partiets arbejdsprogram og det kommunalpolitiske program, som begge var blevet vedtaget på kongressen i 1984.⁶⁰ Udvalget havde fået de to programmets afsnit om Socialdemokratiets

indvandrerpolitik oversat til flere sprog som et led i oplysnings- arbejdet og den kommunalpolitiske valg-kamp.⁶¹ Partiets politik var fortsat båret af princippet om lige muligheder, ligesom gratis danskundervisning og en bred fordeling af sociale grupper, herunder indvandrere i skoler og daginstitutioner var mærkesager. Men samtidig begyndte man at ane konturerne til den konflikt, der senere kom i forbindelse med en kontroversiel rapport, som udvalget udfærdigede i løbet af 1986/87. Den *policy* søgende linje i partiet, som omfattede nogle af vestegnens lokalpolitikere, oplevede, at der var helt særlige udfordringer forbundet med indvandrere, men argumenterne om en strammere eller mere problemløsende strategi var besværlig at få vedtaget i partiet. Dette skyldtes, at partiets politik skulle dække hele landet og skabe mulighed for (og ikke forhindre), at partiet kunne genvinde regeringsmagten. Resultatet var, at partiet fortsat skubbete problemerne foran sig.

Udfordringerne vokser: flytninge og en mere intens debat

Hovedfokus i partiets politik var fortsat indvandrerfamilierne, men hvor Jytte Andersens udvalg havde haft et særligt blik for kvinders og mødres integration, blev børnepolitik og skolepolitik nu også centrale emner. Ghettoiseringsdebatten udgjorde ligeledes en vigtig referenceramme, ligesom hele flytningediskussionen kom til at præge udvalgets arbejde. Antallet af flytninge var steget markant efter vedtagelsen af en ny udlændingelov i 1983. Fra 332 i 1983 til 4.312 i 1984 og 8.698 i 1985.⁶² Det stigende flytningetal førte til, at kommunerne fra 1985 modtog et større antal flytninge, hvis

*Familiehygge i sofahjørnet. 1980'erne.
Foto, Arbejdermuseet & ABA*

sagsbehandling efter 18 måneders ophold overgik fra Dansk Flygtningehjælp til den kommunale sagsbehandling.⁶³ I sin redegørelse for udvalgets aktiviteter i 1985 konkluderede Storm Rasmussen, at

“...udvalgets arbejde har været præget af: 1) flygtningenes antal og de dermed forbundne problemer 2) valgkampen og de stridigheder og politiske kampe der har været i forbindelse med valget herunder kampen mod indvandrerlisterne 3) de racistiske strømninger der har været i landet”.⁶⁴

I forhold til sidstnævnte punkt, var indvandrerpolitikens udformning særdeles præget af de diskursive modsætninger i tiden.⁶⁵ På den ene side var der en meget kritisk højre-fløj med Fremskridtspartiet i spidsen. Hertil kom små medieeksponerede grupper på den yderste højrefløj, som de såkaldte Grønjakker.⁶⁶ På den anden side en politisk venstrefløj, der lancerede sig som en humanistisk stemme, som anti-racister og tilhængere af det multikulturelle og kulturpluralistiske. For denne fløj var det vigtigt, at udlændinges adgang var baseret på retskrav, og at man førte en liberal og human adgangspolitik. Indvandrerpolitikken skulle indrettes med udgangspunkt i indvandreres kulturelle egenart, ligesom indvandrere skulle have mulighed for at bo samlet, hvis det var ønsket.⁶⁷

Handlingsrummet i debatten var blevet mindre, og ikke mindst de socialdemokrater, der pegede på problemer med indvandring i forhold til det socialpolitiske og især kulturelt betingede udfordringer, risikerede at blive kritiseret for at have en fremmedfjendsk holdning.⁶⁸ Det var midt i denne polariserede kontekst, at socialdemokraternes indvandrerudvalg skulle udvikle partiets indvandrerpolitik. Det skulle være en politik, der både kunne rumme partiets parlamentariske og kommunalpolitiske gruppe. Dette var særligt vanskeligt, fordi udfordringerne blev opfattet forskelligt både internt i kommunerne og på landsbasis.

Partipolitisk mobilisering af indvandrere

I løbet af 1986 blev det stadig mere tydeligt, at partiet måtte formulere en klar indvandrerpolitik, fordi det stadigt voksende antal indvandrere og ikke mindst flygtninge samt de hektiske politiske og offentlige diskussioner nødvendiggjorde en klar udmelding fra partiet. En del af dagsordenen handlede også om indvandrerne som vælgere. Skulle en indvandrerpolitik opleves som legitim hos indvandrergrupperne, var det vigtigt at få organiseret flere indvandrere i Socialdemokratiet og får dem repræsenteret i partiets indvandrerudvalg.⁶⁹

Det lå udvalget på sinde, at partipolitikken og de løsningsforslag, der skulle komme fra udvalget, blev formuleret i et samspil med socialdemokratiske indvandrerrepræsentanter. Samtidig var det nødvendigt, at partiet ikke fremstod splittet i en tid med en polariseret udlændingedebate, der ikke kun handlede om social ulighed, men også i stigende grad blev et spørgsmål om kulturkonflikter og kulturelle modsætninger.⁷⁰

I partiets indvandrerudvalg var der ingen tvivl om, at politikken skulle være en integrationspolitik. Hvad dette mere præcist dækkede over blev afklaret i løbet efteråret 1986 og foråret 1987, hvor indvandrerudvalget med formanden Vibeke Storm Rasmussen i spidsen forsøgte at lave en præcis afklaring af problemer, udfordringer og løsninger. Dette blev sammenfattet i en rapport, der indeholdt en række særdeles kontroversielle forslag. Rapporten er blevet opfattet som begyndelsen på Socialdemokratiets indvandrerpolitiske udvikling,⁷¹ ligesom rapporten og den efterfølgende mediedebate er blevet set som en årsag til, at *“udlændingeområdet var gået hen og blevet Socialdemokratiets bløde punkt”*.⁷² Uenigheden i Socialdemokratiet om indvandrerpolitik og integration, blev tydelig i 1987. Men hvad handlede uenighederne om? Hvad var det for løsninger, Vibeke Storm Rasmussens rapport omfattede, og hvordan blev dette modtaget i partiets ledelse og hovedbestyrelse?

Kontroversielle løsninger på et kontroversielt problem

Integration var et af tidens buzz-words, men det var samtidig et begreb med flere betydninger og i den endnu forholdsvis ny-etablerede danske indvandrerforskning var der flere bud på, hvordan integrationsbegrebet skulle defineres.⁷³ For Socialdemokratiets indvandrerudvalg var integration både socialt og kulturelt. Det handlede helt grundlæggende om, at der udover lige rettigheder også skulle skabes lige muligheder for alle borgere, og for indvandrerne skulle dette bl.a. ske ved at fremme kontakten til "danske" familier, deltagelse i samfundslivet osv. For at projektet skulle lykkes, var det nødvendigt at opstille klart definerede problemer, udfordringer, løsninger og målsætninger. Det var baggrunden for, at Vibeke Storm Rasmussen rettede henvendelse til Socialdemokratiets hovedbestyrelse med henblik på ændringer i udvalgets kommissorium. I en længere skrivelse redegjorde udvalget for de problemstillinger, der lå i tiden og præciserede i den forbindelse behovet for at arbejde mere fire hovedpunkter.

"Det er udvalgets opfattelse, at antallet af nye borgere gennem indvandring og flygtninge bør have en nøje sammenhæng med:

- 1) At integrationsaktiviteterne forstærkes
- 2) At der er succes med integration, hvilket afhænger af hvilke grupper indvandrerne og flygtningene tilhører, og
- 3) At der således er behov for en diskussion af og en stillingtagen til hvor mange med en kulturel baggrund, der er meget forskellig fra den danske, det danske samfund kan integrere, og samtidig med, hvilke integrationsaktiviteter, der skal iværksættes og hvordan og hvor længe og
- 4) At der er behov for at drøfte og tage stilling til, hvilke grupper Danmark specielt har og bør tage ansvar for."⁷⁴

I forhold til tidligere var der ikke bare tale om en mere fokuseret og konkret indsats,

men også om, at antalsdiskussionen blev trukket frem, kultur-tematikken blev fremhævet, og man differentierede mellem indvandrergrupperne, hvor nogen blev set som mere problematiske end andre. Det var kontroversielle temaer. I hovedbestyrelsen blev forslaget fulgt op af drøftelser om, hvad integrationspolitikken skulle dække over.

"... grundprincippet for integration bør være: Gør din pligt – kræv din ret. Integration bør foregå på lige fod med danskere [og] indvandrere og flygtninge bør have deres menneskeret, men ikke fortrinsret".⁷⁵

Integrationsbegrebet havde tilsyneladende ligeså mange betydninger, som antallet af politiske aktører, og det var tydeligvis nødvendigt at få præciseret, hvad en socialdemokratisk integrationspolitik skulle indeholde. Efter drøftelser i hovedbestyrelsen om de enkelte emner blev notatet godkendt som "*et godt grundlag for det videre arbejde*".⁷⁶ Dermed blev der givet grønt lys fra partiledelsen til at indvandrerudvalget arbejdede videre indenfor de foreslåede rammer.⁷⁷

Den kontroversielle rapport

Den rapport, som indvandrerudvalget efterfølgende udfærdigede, indeholdt forslag, der var særdeles problematiske for partiet i en periode med polariseret debat.

Udvalget foreslog, at der skulle fastsættes en kvote på ca. 5000 nytillkomne udlændinge (både flygtninge og indvandrere) pr. år. Udvalget havde vurderet, at det ville være et realistisk antal, hvis integrationen skulle fungere. Inkluderet var også de flygtninge, som befandt sig i FN's internationale flygtningelejre, og som ifølge udvalget overvejende omfattede fattige og uuddannede flygtninge. En central pointe i den forbindelse er, at udvalget så det som nødvendigt at Danmark både tog imod de flygtninge, der selv havde ressourcer (økonomisk og

uddannelsesmæssigt) til at bringe sig til et asylland og de flygtninge, der ikke have det. Den førstnævnte gruppe omfattede de såkaldt spontane flygtninge, der søgte asyl ved den danske grænse. Den anden gruppe omfattede FN's kvoteflygtning. Det lå i udvalgets betragtninger, at der skulle være plads til flere FN-flygtninge, således at også fattige og uddannede fik en reel chance for at få asyl i Danmark.⁷⁸

Begrænsninger af antallet af nytilkomne flygtninge og indvandrere var en af højrefløjens "kæpheste", men blev med Vibeke Storm Rasmussens indvandrerudvalg også fremlagt som en mulig del af en socialdemokratisk løsning på de udlændingepolitiske udfordringer. I forlængelse af en begrænsning af antallet, foreslog udvalget, at alle nytilkomne indvandrere skulle gennemgå et 18 måneders integrationsprogram svarende til det, flygtninge blev tilbudt i regi af Dansk Flygtningehjælp.

Dertil kom et forslag, som skulle modvirke tendensen til, at unge blev bortgiftet i en ung alder med en mand fra forældrenes hjemland. Denne udfordring skulle løses ved at indføre særlige regler for ægteskabsindgåelse for unge indvandrere (kvinder). Det indbefattede en bestemmelse om, at kvinderne skulle have gennemført folkeskolen samt en ungdomsuddannelse eller tre års erhvervsarbejde, før en udenlandsk ægtefælle kunne blive familiesammenført. Dette skulle alene gælde for ikke danske statsborgere. I tillæg til dette forslag var også et forslag om indførelse af danskhedsprøver som forudsætning for, at en familiesammenført ægtefælle kunne få opholdstilladelse. Forslaget skulle sammen med det foregående tjene til at modvirke tvangsægteskaber og skulle således ifølge Storm Rasmussen være en beskyttelse af unge indvandrerkvinder, der ellers risikerede at leve en isoleret tilværelse i Danmark.

Derudover foreslog udvalget, at der skulle tilbydes økonomisk støtte til repatriering for flygtninge og indvandrere, der ønskede

at "vende hjem". For socialdemokraternes indvandrerudvalg var hensigten med ydelser, at den skulle skabe en reel mulighed for repatriering for de flygtninge og indvandrere, der selv ønskede det.⁷⁹

Yderligere på det administrative område anbefalede udvalget, at

"Integrationsprogrammet bør udføres af stat, amt og kommune dvs. ligge i offentlig regi [...] Flygtningehjælpens og Dansk Røde Kors' ekspertise søges brugt i kurser og ved rådgivning, men deres status som entreprenørvirksomhed uden offentlig indsigt ophører."⁸⁰

I praksis ville det betyde, at Dansk Flygtningehjælps rolle i integrationsarbejdet skulle underlægges eller erstattes af offentlige myndigheder. Dansk Flygtningehjælp havde siden 1978 været på Finansloven og de midler, som tilfaldt flygtningehjælpen skulle i stedet tilgå kommunerne. Det handlede om, at gøre integration til et myndighedsansvar fremfor en indsats, som blev varetaget af en privat organisation.

Udvalget foreslog således en regulering af adgangspolitikken og en udvidelse af den personkreds, der blev tilbudt integrationsprogrammer. Disse forslag skulle sikre, at udlændinge fik et grundlæggende kendskab til det danske samfund, ligesom nytilkomne ville få de nødvendige redskaber til at begå sig på lige fod med resten af befolkningen. Rapporten og de forslag, som Vibeke Storm Rasmussen lancerede, blev i de efterfølgende måneder genstand for debat og drøftelser internt i partiet, og i september blev rapporten lækket til pressen.

Mediedebat

5. september 1987 bragte *Det Fri Aktuelt* en forsidehistorie med overskriften

"Soc. gemmer kritisk rapport. En kritisk rapport, der foreslår en ny og strammere flygtningepolitik bliver udsat af Socialdemokrati-

ets forretningsudvalg. Først efter valget vil hovedbestyrelsen tage sagen op.”⁸¹

Avisen placerede rapporten på den ene fløj i den interne socialdemokratiske debat:

“Blandt andet mener rapportens forfattere, at der skal stilles krav til indvandrere og flygtninge om i højere grad at tilpasse sig det danske samfund. Det var lignende tanker, som Ishøjs socialdemokratiske borgmester Per Madsen fremkom med.”

I pressen blev forslaget fra indvandrerudvalget opfattet som en socialdemokratisk blå-stempling af vestegnens argumenter for en strammere udlændingepolitik. Det var et problem for partiet, for Ishøj Kommune var i løbet af 1980'erne blevet et symbol på en socialdemokratisk indvandrerfjendtlighed i medierne.

Det Fri Aktuells historie om, at forretningsudvalget bevidst valgte at “sylte” rapporten indgår i flere af de efterfølgende fremstillinger af den danske indvandrerpolitik udvikling.⁸² En analyse af hovedbestyrelsens og forretningsudvalgets referater tegner dog et noget mere nuanceret billede af forløbet i sommeren og efteråret 1987. Den rapport, som Vibeke Storm Rasmussens udvalg havde udfærdiget, blev præsenteret for hovedbestyrelsen den 13. juni. På mødet indledte Storm Rasmussen med at understrege, at

“... de principielle og ideologiske forhold vedrørende flygtninge- og indvandrerforhold tog hovedbestyrelsen på sit møde i november 1986, stilling til, da udvalgets rapport [forslag til kommissorium, jf. ovenstående] blev taget til efterretning. Samtidig blev udvalget anmodet om at fremlægge mere konkrete forslag. Det er disse, som nu er fremsendt til hovedbestyrelsen.”⁸³

Under hovedbestyrelsens diskussion udtrykte Torben Lund, der var partiets flygtningeordfører, betænkeligheder og uenighed i flere af forslagene. Flere andre hoved-

bestyrelsesmedlemmer deltog i debatten, der er kendetegnet ved, at partiledelsen var delt i dette spørgsmål. Debatten blev afsluttet med, at hovedbestyrelsen vedtog Anker Jørgensens forslag:

“Vibeke Storm Rasmussen og Torben Lund i fællesskab udarbejdede et mindre papir om centrale spørgsmål – bolig, uddannelse, dansk sprog m.v. – som kunne fremlægges til hovedbestyrelsens næste møde til godkendelse”⁸⁴

Dette papir blev aldrig forelagt hovedbestyrelsen. I første omgang var det dermed uoverensstemmelser i hovedbestyrelsen, der bevirkede en udsættelse af behandling og godkendelse af Vibeke Storm Rasmussens rapport.

Ved de efterfølgende to møder i den socialdemokratiske hovedbestyrelse blev flygtninge- og indvandrerområdet diskuteret. Det skyldes ikke mindst, at meget tydede på, at Poul Schlüter ville udskrive valg til afholdelse allerede i september. Hertil kom, at Ishøjs borgmester Per Madsen igen havde markeret sig i pressen med udtalelser om integrationsproblemer, og det gav anledning til en større debat i pressen.⁸⁵ *Ekstra Bladet* fremhævede, at “*Nationen burde ikke være blind for den udnyttelse af vort sociale system, som nogle af tyrkerne har fået smag for*”.⁸⁶ Per Madsens udtalelser og *Ekstra Bladets* artikler blev diskuteret i partiets ledelse, og i forhold til det kommende valg var Per Madsens udtalelser problematiske, fordi “*partiet bliver [...] slået i hartkorn med de borgerlige partier*”.⁸⁷ For Socialdemokratiets forretningsudvalg var der en vis forståelse for, at Ishøj havde særlige udfordringer, men Per Madsen formulerede sig alt for bramfrit. Det var ikke bare det man sagde, der betød noget, men også hvem, der sagde det, og måden det blev sagt på.

På hovedbestyrelsesmødet i slutningen af august blev de kritiske udmeldinger fra Per Madsen endnu en gang diskuteret under punktet *Folketingsvalg 87*. Det blev påpeget, at partiet måtte formulere synspunkter

om *“kommunernes problemer med flygtninge og indvandrere”* til brug i valgkampen. I den forbindelse var det beklageligt, at *“et fælles papir udarbejdet af Flygtninge- og Indvandrerudvalget og folketingsgruppen [Torben Lund] endnu ikke var udarbejdet”*.⁸⁸ Dette efterhånden særdeles ømtålelige emne skabte splid i hovedbestyrelsen, og som ved tidligere lejligheder endte det med, at parti-formand Anker Jørgensen skar igennem:

“Grundsynet er fortsat i Socialdemokratiet: De mennesker, der kommer til Danmark skal behandles ordentligt – og de økonomiske og sociale omkostninger der følger med, skal fordeles rimeligt mellem kommunerne.”⁸⁹

Afrunding: Anker Jørgensens exit

Sommeren 1987 markerede ikke begyndelsen på Socialdemokratiets formulering af en indvandrerpolitik, men var snarere kulminationen på en længere periode med diskussioner og uenighed om, hvad problemet var, og hvordan det skulle løses. Indvandrere og flygtninge var i løbet af 1980'erne blevet genstand for stigende politisk debat, og den meget sammensatte gruppe af udlændinge var ligeledes blevet et stort tema internt i Socialdemokratiet. Analysen af den partiinterne udvikling i den formative, politiseringsfase viser, at der var overordnet enighed om, at der skulle formuleres en integrationspolitik, men ikke om hvordan: Skulle der være fokus på tilbud og rettigheder eller skulle man gå mere håndfast til værks med obligatorisk uddannelse, krav til familiesammenførte ægtefæller, fordeling mellem kommunerne mv., og var der overhovedet særlige problemer i forhold til indvandreres kultur, og hvordan skulle Socialdemokratiet i givet fald forholde sig til det? Uenigheden handlede ikke kun om holdninger og ideologi. Den handlede også om det strategiske element. Mens især de lokalpolitisk orienterede ønskede konkrete og effektive løsninger, frygtede de mere landspolitisk orienterede, at man kom for

tæt på højrefløjens udmeldinger om antalsbegrænsninger, kulturelle problemer m.v.

Den flerdimensionelle uenighed gjorde, at Socialdemokratiet skubbede beslutningen om en indvandrerpolitik foran sig. Det var ikke entydigt, hvad det betød, når Anker Jørgensen konkluderede, at *“de skal behandles ordentligt”*. Der var enighed om grundprincipperne, der med Anker Jørgensens ord handlede om, at

“... alle mennesker er ligeværdige. Mennesker skal ikke skubbes ud over afgrundens rand, fordi de er gamle og arbejdsløse, syge eller fordi de er anderledes end de fleste. Det skal ikke gøre forskel, om man er sort, hvid eller rød. Og da for resten heller ikke, om man er mand eller kvinde.”⁹⁰

Men der var ikke enighed om midler og metoder.

Der var på den ene side mange udfordringer og på den anden side ligeså mange forskellige og modsatrettede løsningsforslag, og helt grundlæggende fremstod partiets politiske linje uklar og upræcis. Det er dog værd at bemærke, at mange af de temaer, som bliver kontroversielle stramninger i 1990'erne, var på banen allerede i den interne debat i 1980'erne. Det var situationen, da Anker Jørgensen i sensommeren 1987 besluttede sig for at træde tilbage og overlade formandsposten til Svend Auken. Auken stod umiddelbart som repræsentant for den landspolitiske kurs med større fokus på rettighedstanken, og formandsskiftet varslede også et muligt kursskifte i partiets indvandrerpolitisk linje. Svend Auken og den nye partiledelse lagde distance til Vibeke Storm Rasmussen-udvalgets udspil, men det betød ingenlunde at debatten døde hen. Tværtimod blev perioden efter formandsskiftet præget af opbrud og konflikt. Socialdemokratiet reformulerede i slutningen af 1980'erne indvandrerpolitikken, der efter kongressen i 1988 blev lanceret som en integrationspolitik.

Noter

1. Jeg skylder stor tak til medarbejdere ved Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv. Arkivets flytning i sommeren 2012 betød en intensiv jagt på arkivmateriale efter genåbningen. Katrine Madsbjerg har i den forbindelse været behjælpelig, og Henning Grelle har gennemgået store mængder af materiale og leveret de relevante arkivkasser. Erik B. Smith har læst og kommenteret artiklen, der også er blevet præsenteret på NCoE NordWel og Reasses Summerschool, *State, Society & Citizen – Cross-disciplinary perspectives on welfare state development* i Helsinki, august 2012. Anniken Hagelund har diskuteret artiklen i forbindelse med prøveforsvar i november 2012, ligesom Klaus Petersen har læst og kommenteret løbende. Mette Fentz har læst korrektur.
2. Jørgen Goul Andersen & Ole Borre, *Politisk forandring: værdipolitik og nye skillelinjer ved folketingsvalget 2001*, Systime 2003; Lars Bille, *Det nye flertal*, Jurist- og Økonomforbundets Forlag 2006.
3. Lars Jørgensen, *Hvad sagde vi... om de andre? Den udlændingepolitiske debat i folketinget 1961-1999*. RUC 2006. (Upubliceret Ph.d. afhandling). Bent Jensen, *De fremmede i dansk avisdebat fra 1870'erne til 1990'erne*, Spektrum 2000.
4. Peter Munk Christiansen & Asbjørn Sonne Nørsgaard, *Demokrati, magt og politik i Danmark*, 2. udgave, Gyldendal 2012, s. 259-282.
5. Øystein Gaasholt & Lise Togeby, *I syv sind. Danskernes holdninger til flygtninge og indvandrere*, Forlaget Politica 1995 samt Jacob Gaarde Madsen, *Mediernes konstruktion af flygtninge og indvandrerspørgsmålet*, Århus Universitetsforlag 2004, s. 19-21.
6. Jacob Gaarde Madsen, 2004, op.cit., s. 47-58
7. Christoffer Green-Pedersen & Jesper Krogstrup, "Immigration as a political issue in Denmark and Sweden", *European Journal of Political Research*, nr. 46, 2008, s. 622-623.
8. Dette er bl.a. tilfældet i Lars Jørgensen, 2006, op.cit.; Lærke Klitgaard Holm, *Folketinget og Udlændingepolitikken – diskurser om naturaliserede, indvandrere og flygtninge 1973-2002*, AMID 2007 (Upubliceret Ph.d. afhandling).
9. Lars Bille, *Fra valgkamp til valgkamp. Dansk partipolitik 1998-2001*, Jurist- og Økonomforbundets Forlag 2001 samt Lars Bille, *Dansk Partipolitik 1987-1998*. Jurist- og Økonomforbundet 1998. Se dog Pernille Refstrup & Steffen Skovfoged, *Grænser for solidaritet?: en analyse af det danske og det svenske Socialdemokratis udlændingepolitik i et komparativt perspektiv*, Århus Universitet 2004 (upubliceret speciale i Historie); Malene Friis, "Fremmed og arbejder. Fagbevægelsen og stat – 20 års indvandrerpolitik", *Årbog for arbejderbevægelsens historie*, 1990, s. 207-238. Se også Gerd Callesen, "Socialdemokratiets historie 1971-1996", i Gerd Callesen, Steen Christensen og Henning Grelle, *Udfordring og omstilling. Bidrag til Socialdemokratiets historie*, Fremad 1996, s. 207-238.
10. Gijs Schumacher, *Modernize or Die – Social Democrats, Welfare Retrenchment and the Choice between Office and Policy*, Vrije Universiteit 2011, s. 9-14. Se også Wolfgang C. Müller, "Inside the Black Box. A Confrontation of Party Executive Behaviour and Theories of Party Organizational Change", *Party Politics*, nr. 3, 1997, s. 293-313; James Adams, Michael Clark, Lawrence Ezrow and Garrett Glasgow, "Understanding Change and Stability in Party Ideologies: Do Parties Respond to Public Opinion or to Past Election Results?", *British Journal of Political Science*, Vol. 34, nr. 4, 2004, s. 589-610; Ian Budge, Lawrence Ezrow & Michael D. McDonald, "Ideology, Party Factionalism and Policy Change: An integrated dynamic theory", *British Journal of Political Science*, Vol. 40, nr. 4, 2010, s. 781-804.
11. Se Klaus Petersen, "Fra ekspansion til krise. Udforskning af velfærdsstatens udvikling efter 1945", *Historisk Tidsskrift*, bd. 16, række 6, 1997, s. 361
12. Gijs Schumacher, 2011, op.cit., s. 3.
13. Gerd Callesen, 1996, op.cit., s. 1-86.
14. Christoffer Green-Pedersen, *Partier i nye tider. Den politiske dagsorden i Danmark*, Århus Universitetsforlag 2011, s. 34-36. Christoffer Green-Pedersen, "Long-term Changes in Danish Party Politics: The Rise and Importance of Issue Competition", *Scandinavian Political Studies*, vol.29, nr. 3, 2006, s. 219-235
15. Figuren er udarbejdet på baggrund af artiklens analyse af de forskellige udvalgs arbejde og med særligt henblik på ændringer i den organisatoriske udvikling.
16. Referaternes stikordsform betyder, at det ikke er muligt at identificere ophavsmanden (m/k) bag de enkelte udtalelser, der er taget til referat. Referaterne har dog ikke samme form over hele perioden.
17. Korrespondance af privat karakter er af samme grund anonymiseret efter aftale med arkivets medarbejdere.
18. Interview med Jytte Andersen den 20. juni 2012.
19. Referat af ordinært repræsentantskabsmøde den 28.3.1979. Socialdemokratiet i Glostrup-Kredsen *ABA, 500 Socialdemokratiet: Glostrup-Kredsen 1979-80*

20. Interview med Jytte Andersen den 20. juni 2012. Jytte Andersens beskrivelser findes på *Borgmesterarkivet, Per Madsen, Ishøj kommunes Arkiv, Ishøj Rådhus*. Materialet har ikke et journalnummer.
21. Ishøj Kommune, *Indvandrerreport II*. Ishøj, 1978
22. Lærke K. Holm, 2007, op.cit., s. 149.
23. Folketingstidende 1979/1980. 2. samling. Folketingets Forhandlinger, sp. 695. Se også Lærke K. Holm, 2007, op.cit., s. 149ff.
24. Heidi Vad Jønsson & Klaus Petersen, 2010, op.cit., s.150-152
25. Rinus Penninx, "Bridges between research and policy? The case of post-war immigration and integration policies in The Netherlands", *International Journal on Multicultural Studies*, nr. 7, 2005.
26. Socialdemokratiet, *Kongres '80. Politisk / organisatorisk beretning 1977-80*, Socialdemokratiet, 1980, s. 56. Der er ikke en arkivsak fra dette udvalg, men der er enkelte bemærkninger om indvandrere i Erik B. Smiths udvalgsarkiv. Se Mødeindkaldelse til medlemmer af Social-, sundheds- og familiepolitisk udvalg. Dateret 28. januar 1980. ABA, 500 Socialdemokratiet, kasse nr. 308
27. Erik B. Smith, "Først og fremmest solidaritet", *Ny Politik* nr. 2, februar 1980, s. 7
28. Se også Marianne Kruckow, "Kvinder i bevægelse. Socialdemokratiet kvindepolitik", I Gerd Callesen, Steen Christensen og Henning Grelle (red), *Udfordring og omstilling. Bidrag til Socialdemokratiets historie 1971-1996*. Fremad, 1996, s. 234-237
29. Erik B. Smith, "Først og fremmest solidaritet", *Ny politik*, nr. 2, februar 1980, s. 7-8
30. Udtalelse om socialdemokratisk indvandrerpolitik. Socialdemokratiet i Glostrup-Kredsen. Den 26. marts 1980. ABA, 500 Socialdemokratiet: *Glostrup-Kredsen 1979-80*
31. Ibid.
32. Ibid.
33. Vibeke Storm Rasmussen, "Bliver der overhovedet debat om indvandrernes problemer?", *Ny Politik*, nr. 9, september 1980
34. Jf. de indledende bemærkninger om Socialdemokratiets dobbeltstrategi om indhold og strategi. Se også Gijs Schumacher, 2012, op.cit
35. "Indvandrerne skal have bedre vilkår", *Vor Politik*, oktober 1980, s. 7
36. Ibid.
37. Penninx, 2005, op.cit. Se også Lærke K. Holm, 2007, op.cit., s. 164-168
38. Socialdemokratiet, *Vort Arbejdsprogram*. Socialdemokratiet, 1980, s. 25
39. Se Jørn Henrik Petersen, Klaus Petersen & Niels Finn Christiansen, *Dansk velfærdshistorie. Velfærdsstat i tidehverv*, Syddansk Universitetsforlag under udgivelse 2013. (Kapitel 2)
40. Jytte Andersen, "Et handlingsprogram for indvandrere", *Ny Politik* nr. 8, august 1981, s. 12-15.
41. Socialdemokratiet, *Et handlingsprogram om en politik der skal sikre indvandrere ligestilling og en tryk tilværelse*. Socialdemokratiet, oktober 1981, s. 1
42. Ibid. Se også Jytte Andersen, "Et handlingsprogram for indvandrere", *Ny politik*, nr. 8, august 1981.
43. Folketingstidende, *Folketingets Forhandlinger*, 1980/81. sp. 2256-2269
44. Karen Andersen, *Gæstarbejder – udlænding – indvandrere – dansker! Migration til Danmark i 1968-78*. København, 1979
45. Heidi Vad Jønsson & Klaus Petersen, "Danmark: Den nationale velfærdmodel møder verden", i Grete Brochmann & Anniken Hagelund (red.). *Velfærdens Grænser*, Universitetsforlaget, 2010, s. 161
46. Se også Peter Christensen, *Betænkning om Udlændingelovgivningen. Administrative retningslinier*, Justitsministeriet, 1979 samt Peter Christensen, *Betænkning om Udlændingelovgivningen. Udkast til ny udlændingelov*, Justitsministeriet, 1982
47. Socialdemokratiet, *Et handlingsprogram om en politik der skal sikre indvandrere ligestilling og en tryk tilværelse*, Socialdemokratiet oktober 1981, s. 6
48. Heidi Vad Jønsson, "Immigrant Policy Development in Copenhagen and Ishøj", i: *Scandinavian Journal of History*, under udgivelse 2013. Se også Carl Ulrik-Schierup, *På Kulturens Slagmark*, Sydjysk Universitetsforlag, 1993.
49. Peter Munk Christiansen & Asbjørn Sonne Nørgaard, *Demokrati, magt og politik i Danmark*, Gyldendal 2012, s. 150-169. Viggo Jonassen, "Den kommunale danske velfærdsstat – gennem fire socialreformer og fire mellemtider", i Niels Ploug, Ingrid Henriksen & Niels Kærgård, *Den danske velfærdsstats historie*, SFI, 2004, s. 202-223
50. For en oversigt over konferencer og aktiviteter, se Socialdemokratiet, *Politisk/organisatorisk beretning. Årsmøde, Socialdemokraterne. Ålborg 5.-6. september 1981*. Socialdemokratiet, 1981, s. 22 samt Socialdemokratiet, *Politisk / organisatorisk beretning. Socialdemokratiets Ekstraordinære Kongres 1983*. Socialdemokratiet, 1983, s. 7
51. Interview med Jytte Andersen, den 20. juni 2012.
52. Vibeke Storm Rasmussen, "Betragtninger over en indvandrerpolitik", *Ny Politik*, nr. 9. september 1981, s. 23
53. Ibid.

54. Ibid.
55. Se Peter Seeberg, "Indvandrere, integration og velfærdsstatens fremtid?", i Jørn Henrik Petersen og Klaus Petersen (red.), *13. løsninger for den danske velfærdsstat*, Syddansk Universitetsforlag 2006, s. 101-106; Flemming Mikkelsen, *Indvandring og Integration*, Akademisk Forlag 2008, s. 21-28
56. Lærke K. Holm, 2007, op.cit. Se også Bent Jensen, 2007, op.cit samt Heidi Vad Jønsson & Klaus Petersen 2010, op.cit. s. 163ff.
57. Lærke K. Holm, 2007, op.cit, s. 169.
58. Lars Jørgensen, 2006, op.cit., s. 108
59. Redegørelse for arbejdet i indvanderudvalget i 1985 v. Vibeke Storm Rasmussen, formand for udvalget. ABA, 500 Socialdemokratiet. Kasse nr. 1016, læg: Indvanderudvalget 1985
60. Socialdemokratiet, *Socialdemokratiets kommunalpolitiske program*, 1984, s. 13-14
61. Se Socialdemokratiet, *Socialdemokratiets indvandrerpolitik*, Socialdemokratiet februar 1985 (programmet er oversat til serbokroatisk, tyrkisk og spansk) samt Socialdemokratiet, *Socialdemokratiets kommunalpolitiske program*, Socialdemokratiet marts 1985 (oversat til spansk, serbokroatisk, tyrkisk, urdu og arabisk). Begge programmer findes på ABA, Kasse: Doubletter af soc.dem. "Flygtninge og Indvandrere".
62. David Coleman & Eskild Wadensjö (red), *Indvandringen til Danmark. Internationale og nationale perspektiver*, Spektrum 1999, s. 253
63. Dette er beskrevet i Heidi Vad Jønsson & Klaus Petersen, 2010, op.cit., s. 161-162
64. Redegørelse for arbejdet i indvanderudvalget i 1985 v. Vibeke Storm Rasmussen, formand for udvalget. ABA, 500 Socialdemokratiet. Kasse nr. 1016, læg: Indvanderudvalget 1985
65. Se Lars Jørgensen, 2006, op.cit. Se også Lærke Klitgaard Holm, 2007, op.cit.
66. Se Bent Jensen, 2000, op.cit., s. 440-447. Se også Søren Hein Rasmussen, *Gyldendal og Politikens Danmarkshistorie 1985-2000*, Gyldendal og Politikens Forlag 2004, s. 48-59
67. Folketingstidende, *Folketingets Forhandlinger*, 1991/1992, sp. 10879.
68. Se Ishøj Rådhus, *Per Madsens Borgmesterarkiv*, diverse avisudklip.
69. Brev til Steen Christensen fra Vibeke Storm Rasmussen, dateret Albertslund d. 24. maj 1986. Brevet findes i ABA 500: Socialdemokratiet, Kasse nr. 1016, læg: Indvanderudvalget 1986
70. Socialdemokratiets indvanderudvalg: *Vær medmenneske*. Socialdemokratiet, juni 1986, 1-2 (indledning). Pamfletten findes i ABA: 500 Socialdemokratiet, Kasse nr 1016, læg: Indvanderudvalget 1986
71. Malene Friis, 1990, op.cit., s. 224
72. Lars Jørgensen, 2006, op.cit., s. 204
73. Se bl.a. Ole Hammer, *Den kulturelle udfordring – at arbejde med indvandrere og flygtninge*, Socialpædagogisk Forlag 1989; Charlotte Hamburger, "Assimilation som et grundtræk i dansk indvandrerpolitik", *Politica*, årgang 22, 1990; Carl Ulrik Schierup, 1993, op.cit.; Fabienne Knudsen, *Integrationsdebatten i Danmark og Frankrig – mellem universalisme og partikularisme*, Sydjysk Universitetsforlag 1998.
74. Jf. ABA 500: Socialdemokratiet, Kasse nr. 1016, læg: Indvanderudvalget 1986. Brev til flygtninge- og indvanderudvalgets medlemmer med bilag dateret den 23. oktober 1986
75. Referat af hovedbestyrelsesmøde den 15. november 1986, ABA: 500 Socialdemokratiet, kasse 1138
76. Referat af hovedbestyrelsesmøde den 15. november 1986, ABA: 500 Socialdemokratiet, kasse 1138
77. En oversigt over indvanderudvalgets medlemmer findes i ABA 500: Socialdemokratiet, Kasse nr. 1016: Læg: Indvanderudvalget 1987-88. Bemærk at udvalget nu hed Indvander- og flygtningeudvalget.
78. Se ABA 500: Socialdemokratiet, Kasse nr. 1016. Læg Indvanderudvalget 1986 samt Læg: Indvanderudvalget: Rapport
79. Lene Frøsløv, "Det er en politisk nødvendighed at begrænse antallet af fremmede", *Information*, 13. oktober 1987.
80. Indvanderudvalgets rapport, afsnit 1.1. Vores politik er en integrationspolitik. Nye danskeres indføring i det danske samfund, 2 (rapporten er ikke nummereret fortløbende)
81. "soc. gemmer kritisk rapport", *Aktuelt*, 5. september 1987. forsiden
82. Se bl.a. Bent Jensen, 2000, op.cit.; Lars Jørgensen, 2006, op.cit., 207ff samt Morten Uhrskov Jensen, *Et delt folk*, Lysia 2008, s. 108
83. Referat af hovedbestyrelsesmøde den 13. juni 1987, s. 2. ABA: 500 Socialdemokratiet. Kasse 1138
84. Referat af hovedbestyrelsesmøde den 13. juni 1987, s. 2. ABA: 500 Socialdemokratiet. Kasse 1138
85. Gaasholt og Tøgeby, 1995, op.cit., s. 159
86. Citeret fra Bent Jensen, 2000, op.cit., s. 480
87. Referat af Forretningsudvalgsmøde den 14. august 1987, s. 5. ABA: 500 Socialdemokratiet. Kasse 1138
88. Referat af Hovedbestyrelsesmøde den 22. august 1987, s. 1. ABA: 500 Socialdemokratiet. Kasse 1138

89. Referat af Hovedbestyrelsesmøde den 22. august 1987, s. 1. ABA: 500 Socialdemokratiet. Kasse 1138

90. Anker Jørgensen, "Vi er ikke racister", *Ny Politik* nr. 11/12. Nytår 1985/86, s. 30.

Abstract

Heidi Vad Jønsson: The Social Democrat's integration policy. Politicization and debate during Anker Jørgensen's chairmanship (1979-1987), *Arbejderhistorie* 1/2013, pp. xx-xx.

Immigration and integration are two salient themes, which have proven to be highly problematic for the Danish Social Democratic Party. This became evident, when the party lost the general election in 2001 to the Liberals, the Conservatives and the new pro-national, anti-immigration party, Danish People's Party. One of the main explanations for the loss of power was irresolute and vague political statements, where internal debates and conflicts within the party dominated. The electoral consequences of these intra-party conflicts are clear, but it is, however, not so evident, why immigration and integration were such conflictual themes in the Social Democratic Party. The explanation is to be found within the party: an analysis of the

*development of an immigrant policy through an intra-party policy development shows that these themes, immigration and integration, gave rise to a multidimensional conflict where both the problem definition, politicization, suggested solutions etc. were different depending on the level of governance (national or local). Even though there were attempts to coin integration as a Social Democratic solution to immigrants' problems, the conflicts remained present also after the Social Democrats re-entered office in 1993. This article covers the early politicization from 1979 to 1987, which was marked by an increasing level of conflict, whereas the following phase of break, compromise and parliamentary playoff (1987 to 1992) is analyzed in the next number of *Arbejderhistorie*.*

Denne artikel indgår i min ph.d. afhandling: *I velfærdsstatens randområde. Socialdemokratiets integrationspolitik 1960'erne til 2000'erne.* Afhandlingen er p.t. under bedømmelse.

Heidi Vad Jønsson,
Institut for Historie og Center for Velfærdsstatsforskning,
Syddansk Universitet Odense.
Campusvej 55, 5230 Odense M.
hej@sdu.dk